

יישובי הספר במלחמת העצמאות. כמו יד

מרדכי (בתצלום מימין) או נגבה. היו משוללים

כל ערך צבאי ממשי * המאזן הצבאי של

מרבית היישובים ה"שלייליים"

לא היה חיובי מבחינת ניהול המלחמה

היישובים בספר, לחיוב ולשלילה, במלחמת העצמאות. היו מאפשרות הסקת מסקנות נכונות ממה שאירע. וגם עיצוב קריטריונים מציאוחיים ומועילים לכל צורך עתידי — כמו זה שהתעורר בהקשר ההתיישבות ברמה ובביקעה; אשר נועדה בפירוש ובכוונה גם לצרכים הגנתיים-צבאיים; וכמובן, גם לעניין האקטואלי, של יישובי פיתחת-רפית. קריטריונים כאלה חשובים ושימושיים כיום יותר מאשר בתקופה שבה הוקמו היישובים שלחמו בתש"ח. כי כעת אנו מקימים את היישובים בשטח הנתון לשליטתנו המחלטת, ואיננו חייבים לחטוף ולתפוס מכל הבא ליד כמו בימי השילטון הבריטי שהיה עניין מיסודו ובמדיניותו.

רק הצטיינו בעמידה מרשימה אלא גם השתדל מן מאד מכחינה צבאית ותרמו תרומה חי-נית במלחמה. כוונתי לקבוצת היישובים שעו-מה נימנו, בין השאר, הדגניות, מישמריה-עמק, רמת-יוחנן ועוד.

מאת בנימין עמידרור
כמו כל הכתבות החתומות בשם **כותבן בשבועון זה, מבטאים גם מאמריו של בנימין עמידרור, הפרשן הצבאי של "העולם הזה", את דעותיו האישיות.**

יישובים אלה לא היו נקודת-ספר מנותקות, אלא יישובי פריפריה — ולו גם מרוחקים יחסית (בתנאים דאז) — של גושי-היישוב היהודיים העיקריים בארץ-ישראל. מיקומם היה כזה, שהם ניצבו פיסיית על מבוא או גישה אפשריים לגושים העיקריים שעליהם חיפו.

נקודה זו נשוב ליישובי רמת-הגולן במלחמה האחרונה. נודמן לי לבחון את העניין בשטח. במהלך המלחמה עצמה, שתי אמיתות הודקרו ובלטו מיד. האחת, שבהיות היישובים בלתי-מוכנים לגמרי למלחמה ממש (להבדיל מהטרדות באש ארוכת-טווח או תקיפות מחבלים), לא כשלעצמם ולא כאלמנטים המשולבים בהי-

היישובים-נכס או נטל?

מגיני קיבוץ נגבה בחפירות

כך שהאויב המבקש לתקוף מאותו כיוון נתקל במ פיסיית, כמיכשול או כמערף-הגנה קידמי, אשר ללא סילוקם או הבקעתם אי-אפשר לו לחדור לעומק השטח היהודי.

קיבוץ רמת-יוחנן ניצב כעמדה קדמית של חיפה, איזור התעשייה של עמק זבולון והקריות, וחיפה עליהן מפני המאמצים הערביים לכבושן, שפוחחו ונהלו מכיוון המרכז הערבי בשרעם וסביבתה. הקיבוץ גשר, על גדת הירדן, היווה חסם פיסי יעיל לניסיון הירדני-ייראקי לחצות את הירדן בנהריים וליצור שם ראש-גשר, שממנו יותקפו עימקי הירדן ויזרעאל. סגירה לא רק חסמה בגיורתה את מבואות העמק מפני הריכוזים הערביים שבאיזור ביקעת נטופה ולוביה, אלא גם ריתקה אליה את "צבא ההצלה" של קאוקג'י, מלאכת הטור המשוריין של חטיבה 7, אשר פרץ ממערב וכבש אז את נצרת, בחודרו לעומק העורף הערבי. קיבוץ מישמריה-עמק שמר על הכביש החיוני, שעליו התנהלה אז התנועה בין חיפה לעפולה ובין חיפה לתלאביב ("המשולש הקטן" הערבי חסם עד ההפוגה השנייה את כביש החוף מדרום לחיפה, והאלטרנטיווה היחידה היתה העיקוף דרך ואדי מילק). לכן, המאמץ הערבי לתקוף לכיוון חיפה מצפון השומרון ומוואדי ערה, נתקל במישר מריה-עמק — ושם הובס, הרחק (במושגים דאז) מיעדין, עיקר הכוח הלוחם בכל המיקרים הלדו היה, **אומנם, "חיצוני" (יחידות-שדה) וגם הזחימה התנתלה ברובה לא עז גדרות המשקים אלא מסכיבם, עיגובי השטחים הטאקטיים החיוני ניים, או מהם. אבל היישוב היה תמיד הבסיס לכוחות, מישענם ונקודת-המוצא שלהם; והוא גם אשר ספג את המכות הראשונות, קודם שנטלו יחידות-השדה את עיקר החחימה עליהן.** למען הסדר הטוב ושלמות התמונה יש להדגיש, כי כאן נדון נושא יישובי-הספר בתש"ח רק מנקודת-הראות הצבאית. כאמור, היו גם היבטים אחרים. בעיקר נחשבה והשפיעה הבחינה הפוליטית, ולא בחינם, למשל, אילמלא אותם יישובים בודדים בנגב, מנותקים וקטנים ככל שהיו, יש להגיה כי הנגב, שיותר מתשע-עשיריות תושביו (כ-12,000 בסה"כ) היו ערבים, לא היה נכלל בגבולות ישראל של תוכנית החלוקה.

בצד הזכות גם מטלות עובדות צבאיות מוסיימות, ובעיקר ריתוק חלק מן הצבא המצרי לאזורים עורפיים, לצורכי הכשחת קווי-התבורה הארוכים והפגיעים שלו מפני התקפות אפשריות מן ה"יותרת" המכותרת. אולם לאחור שנחשב עובדות אלו ואחרות, בכל-זאת המאזן הצבאי של כל היישובים שהוגדרו כאן כ"שלייליים" לא יהיה חיובי כלל, מבחינת ניהול המלחמה; בכללו ולרוב גם בראיה גיורתית-מקומית. השקפה ובחינה לא-משוחדות ולא מעוותות של חלק

דומה כי סיבה ראשית לנקיטת אסטרטגיה "יישור בית" קלוקלת — וגם להצדקתה לאחר-מכן — היא עמידתם המרשימה מאד של יישובים רבים בתש"ח, בין מול כנופיות וכוחות סדירים-למחצה (טירת-צבי, רמת-יוחנן, מישמריה-עמק), ובין מול צבאות ערב הסדירים (יישובים במערב ובצפון הנגב, גשר, הדגניות). אבל לא כל עמידה מרשימה היא, בהכרח, גם נחוצה או מועילה — והבחנה זו לא נערכה, כך, כל הנקודות שהותקפו עלידי המצרים — יד-מרדכי, כפרי-דרום, בארות-יצחק, ניצנים, נירים, נגבה — היו משוללות, כשלעצמן, כל ערך צבאי מעשי. אויביקטיביות, לא היה כל צידוק ממשי להחזקתן עלידינו — או להתקפות המרות והיקרות שערכו המצרים עליהן.

כמה מן הנקודות הללו, כמו יד-מרדכי, אומנם שכנו וחלשו על כביש-החוף, שלאורכו התקדם עיקר הצבא המצרי (ובאמצעותו ניוון מבסיון הראשיים באל-עריש וברפיח). אבל אופי השטח שם הוא כזה, שאין כל קושי — במיוחד לכלי-רכב צבאיים — לרדת מן הכביש לשם עשיית עקיפה בת כמה קילומטרים; וחשוב מזה — אי-אפשר היה אז להעמיד לרשות יד-מרדכי כוחות, ובעיקר אמצעים (ארטילריה, רק"מ), שבלעדיהם אין ניתן להוציא לפועל כל תכונה זרתון מיבצעיים פוטנציאליים: הצבא המצרי היה יכול לזרום כולו בנחת ליד גדרות יד-מרדכי, ולאנשי היישוב לא היה, שפוט, במה לעוצרו.

דומה — וגרוע יותר — מיקרה נגבה. יישוב זה שוכן בעמק נמוך, כאשר כל התוואים והנקודות השולי-טים ובעלי הערך הצבאי שבאיזור נמצאים סביבו ומעליו. אין הדעת תופסת מה מצאו לדבוק באתו יישוב, הממוקם בשטח נחות וערכו — כשלעצמו אפס, שיש שממש לידו מצויים, "הצומת", עיראק-סואידן, בית-עפה — מקומות בעלי חשיבות עליונה, לא רק מקומית אלא גם אסטרטגית (בנסיבות הן) — והם עומדים ריקים (מלבד המישטרה, שנתפסה, אחרי הפינוי הבריטי ועד להופעת המצרים, רק בידי כוח מקומי קטן) ומשוועים לתפיסה, אבל כל מה שיש בידי צה"ל באתו איזור אינו מופנה אליהם, אלא לנקודה הפחות-חשובה בו.

כדי ש, לא להפקיר אף יישוב עברי" היו הכל טרודים בנגבה, ולא נעשה כל ניסיון רציני להקדים ולתפוס את תוואי-המפתח שבחזית לפני המצרים — ואפילו אין מדובר במירוק, כי אנו כבר נמצאנו באיזור שעה שהמצרים רק החלו זזים לתוך הארץ, אילו רק רוקנו את נגבה, ואת כל כוח-האדם, האמצעים והאמצעים שמצאו ושושקעו בה היו מפנים לתפיסתם ולביצורם של המקומות החשובים באמת שבסביבתה, היו הנתונים בחזית הדרום משתפרים מאד, למן ההתחלה, לטובת צה"ל, למיגונה ולמיתקפה כחאת. אילמלא נמלכו המצרים, ברוב כסילות, להציב את עצם כיוונו נגבה כמטרה לעצמה ובגלל זה גם להישחק לא מעט עליה, צריך היה לומר שכל פרשת נגבה בתש"ח לא היתה לנו, אלא כיוונו גדול, חמור ומיותר לחלוטין. אבל בתש"ח היו גם יישובים אחרים, שלא